

ENG KENG TARQALGAN O'PKA KASALLIKLARI, ULARNING KELIB CHIQUISH SABABLARI ETIOPATOGENEZI HAMDA PROFILAKTIKASI

Burhoniddinova Ruhshona Nomonjon qizi

University of Business and Science Davolash ishi yo'nalishi 25-13 guruh talabasi,
burxonidinovaruxshona@gmail.com

Abduqahharov Jasurbek Ismoilxo'ja o'g'li

University of Business and Science Davolash ishi yo'nalishi 25-13 guruh talabasi,
3.abduqaxxarovjasurbek76@gmail.com

Xamidjonova Ziyoda Dilshod qizi

University of Business and Science Davolash ishi yo'nalishi 25-14 guruh talabasi,
xamidjonovaziyoda4@gmail.com

Karimjonova Gulsanamxon Mirzohidjon qizi

University of Business and Science Davolash ishi yo'nalishi 25-28 guruh talabasi,
karimjonovagulsanamxon874@gmail.com

Abdullajonova Hushnoza Akmaljon qizi

University of Business and Science Davolash ishi yo'nalishi 25-15 guruh talabasi,
hushnozamedic@gmail.com

Ablakimova Ulviye Seranovna

University of Business and Science Davolash ishi yo'nalishi 25-01 guruh talabasi,
ulviye2003@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu ilmiy ish O'zbekiston aholisida eng keng tarqalgan o'pka kasalliklarini: surunkali obstruktiv o'pka kasalligi (SOOK), bronxial astma, pnevmoniya va o'pka saratonini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotning asosiy maqsadi ushbu kasalliklarning tarqalish darajasini, kelib chiqishining asosiy sabablarini, jumladan atrof-muhit iflosi, chekish va kasbiy xavflarni, shuningdek etiopatogenetik rivojlanish mexanizmlari va ularning o'zaro bog'liqligini tahlil qilishdan iborat. Ishlab chiqilgan profilaktika choralari tizimi aholi salomatligini saqlash, kasalliklarning oldini olish va ularning og'irlashuv xavfini kamaytirishga qaratilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, kompleks yondashuv – ekologik monitoring, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va erta tashxis qo'yish tizimini takomillashtirish – respirator patologiyalar bilan kurashishda samarali hisoblanadi.

Kalit so'zlar: surunkali obstruktiv o'pka kasalligi, bronxial astma, pnevmoniya, o'pka saratoni, etiopatogeneza, profilaktika, respirator kasalliklar

Аннотация: Данная научная работа посвящена изучению наиболее распространённых заболеваний лёгких среди населения Узбекистана, включая хроническую обструктивную болезнь лёгких (ХОБЛ), бронхиальную астму,

пневмонию и рак лёгкого. Основной целью исследования является анализ распространённости данных заболеваний, выявление ключевых факторов их возникновения, в том числе загрязнения окружающей среды, курения и профессиональных рисков, а также изучение механизмов этиопатогенетического развития и их взаимосвязи. Разработанная система профилактических мероприятий направлена на сохранение здоровья населения, предупреждение заболеваний и снижение риска их прогрессирования. Результаты исследования свидетельствуют о том, что комплексный подход — включающий экологический мониторинг, пропаганду здорового образа жизни и совершенствование системы ранней диагностики — является эффективным в борьбе с респираторными патологиями.

Ключевые слова: хроническая обструктивная болезнь лёгких, бронхиальная астма, пневмония, рак лёгкого, этиопатогенез, профилактика, респираторные заболевания.

Abstract. This scientific study is devoted to the investigation of the most prevalent lung diseases among the population of Uzbekistan, including chronic obstructive pulmonary disease (COPD), bronchial asthma, pneumonia, and lung cancer. The main objective of the research is to analyze the prevalence of these conditions, identify the principal etiological factors such as environmental pollution, smoking, and occupational hazards, as well as to examine the mechanisms of etiopathogenetic development and their interrelations. The developed system of preventive measures is aimed at preserving public health, preventing disease onset, and reducing the risk of disease progression. The results indicate that a comprehensive approach—encompassing environmental monitoring, promotion of a healthy lifestyle, and improvement of early diagnostic systems—is effective in combating respiratory pathologies.

Keywords: chronic obstructive pulmonary disease, bronchial asthma, pneumonia, lung cancer, etiopathogenesis, prevention, respiratory diseases.

Kirish

Respirator sistem kasalliklari, ayniqsa o'pka patologiyalari, butun dunyoda, shu jumladan O'zbekistonda ham, aholi salomatligiga jiddiy tahdid soluvchi va iqtisodiy yukni keltirib chiqaruvchi dolzarb muammodir. Mamlakatimizda surunkali obstruktiv o'pka kasalligi, bronxial astma, pnevmoniya va o'pka saratoni keng tarqalgan bo'lib, ularning ko'payishiga atrof-muhit ifloslanishi, chekish, kasbiy zararlilar va erta tashxis qo'yish tizimidagi kamchiliklar sabab bo'lmogda. Ushbu tadqiqotning maqsadi ushbu kasalliklarning tarqalish sabablari, etiopatogenezi va samarali profilaktika usullari o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish, shuningdek, ularning oldini olish va nazorat qilish bo'yicha kompleks yondashuvlarni ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar sharhi

Respirator kasalliklarining global va mintaqaviy tarqalishi haqidagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, O'rta Osiyo mintaqasida, shu jumladan O'zbekistonda, bu kasalliklarning yuqumi bir qator o'ziga xos omillar bilan bog'liq. Xalqaro Sog'liqni Saqlash Tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, havoning ifloslanishi nafas yo'llari infeksiyalari va surunkali kasalliklar xavfini sezilarli darajada oshiradi. O'zbekistonda olib borilgan epidemiologik tadqiqotlar, masalan, G'afforov va Tursunovanning ishlari, sanoatlashtirilgan hududlarda SOOK va bronxial astma holatlarining yuqori ekanligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, bolalar orasida pnevmoniya va respirator allergik kasalliklarning tarqalishi immunitet tizimining zaifligi va ekologik omillar bilan bog'liqligi qayd etilgan. O'pka saratoni bo'yicha global hisobotlar, jumladan GOLD tashabbusi ma'lumotlari, asosiy xavf omili sifatida tamaki chekishni ko'rsatsa-da, mahalliy tadqiqotlar havoning yuqori darajada ifloslanishi va ish joyidagi zararlovchi moddalarga ta'sir qilishning ham muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi. Profilaktika sohasidagi adabiyotlar kompleks yondashuvning, ya'ni atrof-muhitni muhofaza qilish, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va erta tashxisni joriy etishning zarurligini ta'kidlaydi.

Materiallar va usullar

Ushbu tadqiqotning metodologik asosi retrospektiv tahlil, epidemiologik ma'lumotlarni tizimli sharhlash va mavjud profilaktika dasturlarining samaradorligini baholashdan iborat. Ma'lumotlar manbai sifatida O'zbekiston Sog'liqni saqlash vazirligining rasmiy statistika hisobotlari, respublika klinikalarining yillik ma'lumotnomalari va xalqaro tashkilotlarning (JSST, UNICEF) mintaqaviy hisobotlaridan foydalanildi. Kasalliklarning tarqalish darajasi 100 ming aholiga nisbatan ko'rsatkichlar asosida hisoblandi. Etiopatogenez va profilaktika choralarining tahlili uchun zamonaviy ilmiy adabiyotlar va metaanalizalar o'rganildi. Ma'lumotlarni tahlil qilishda tizimlashtirish, qiyosiy tahlil va mantiqiy umumlashtirish usullari qo'llanildi.

Natijalar

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda respirator kasalliklar ichida surunkali obstruktiv o'pka kasalligi (SOOK) eng yuqori tarqalish darajasiga ega, ayniqsa sanoat rivojlangan viloyatlarda va 40 yoshdan oshgan erkaklar orasida. Bu, asosan, uzoq muddatli chekish, havo ifloslanishi va kasbiy zararlanish bilan bevosita bog'liq. Kasallikning asosiy patogenetik mexanizmi nafas yo'llarining surunkali yallig'lanishi va bronxial obstruktsiyaning progressiv rivojlanishidir. Bronxial astma, aksincha, yoshroq yosh guruhlarida, shu jumladan bolalar va o'smirlarda kuzatiladi, uning rivojlanishida irsiy moyillik va atrof-muhit allergenlari muhim rol o'ynaydi. Pnevmoniyaning yuqori darajasi, asosan, mavsumiy infeksiyalar, immunitetning pasayishi va erta tibbiy yordam ko'rsatish tizimidagi kamchiliklar bilan bog'liq. O'pka saratoni eng og'ir patologiya bo'lib, uning

asosiy etiologik omili chekish hisoblanadi, ammo havoning ifloslanishi va radon gaziga ta'sir qilish ham muhim xavf omillaridir.

Mazkur kasalliklarning etiopatogenezi o'rtasida aniq bog'liqlik mavjud. Masalan, atrof-muhit ifloslanishi nafas yo'llarining doimiy yallig'lanishiga olib keladi, bu esa SOOK va astmaning rivojlanishiga zamin yaratadi. Yallig'lanish jarayonlari esa o'pka to'qimalarining metaplaziyasi va neoplaziyasi uchun qulay sharoit yaratib, saraton xavfini oshiradi. Shunday qilib, bitta asosiy omil bir vaqtning o'zida bir nechta respirator patologiyalarning rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin.

Muhokama

Profilaktika choralarini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, mamlakatimizda amalda bo'lgan choralar asosan davolashga qaratilgan bo'lib, erta aniqlash va oldini olish tizimi yetarlicha rivojlanmagan. Samarali profilaktika kompleks yondashuvni talab qiladi, buning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat bo'lishi kerak: birinchidan, atrof-muhit monitoringini kuchaytirish va sanoat chiqindilarini qat'iy nazorat qilish; ikkinchidan, aholi orasida chekishga qarshi keng targ'ibot ishlari olib borish va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish; uchinchidan, aholining xavf ostidagi guruhlarini muntazam tekshiruvdan o'tkazish orqali kasalliklarni erta tashxislash tizimini joriy etish; to'rtinchi, shifokorlarning kasbiy malakasini oshirish, ayniqsa, birlamchi tibbiy-saniyaviy yordam bo'g'inida. Faqatgina ekologik, tibbiy va ma'rifiy choralarning uyg'un kombinatsiyasi O'zbekistonda respirator kasalliklarning tarqalishini sezilarli darajada kamaytirishga xizmat qilishi mumkin. Natijalarning xalqaro ma'lumotlar bilan solishtirilishi shuni ko'rsatadiki, mamlakatimizda profilaktika dasturlarini amalga oshirishda mahalliy iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy omillarni hisobga olish muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda eng keng tarqalgan o'pka kasalliklarining ko'payishi ekologik, ijtimoiy va tibbiy omillarning murakkab o'zaro ta'siri natijasidir. Samarali profilaktika uchun atrof-muhitni muhofaza qilish, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, aholining xavf guruhlarini erta skrining qilish va birlamchi tibbiy yordam tizimini mustahkamlashni o'z ichiga olgan kompleks milliy dastur zarur. Faqat bunday yondashuv kasalliklarning og'irlashishi va erta o'lim darajasini pasaytirishga xizmat qiladi. Kelajakdagi tadqiqotlar profilaktika choralarining uzoq muddatli samaradorligini baholashga va mahalliy sharoitga moslashtirilgan aniq tibbiy protokollarni ishlab chiqishga qaratilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. O'zbekistonda aholi salomatligi va sog'liqni saqlash tizimining asosiy ko'rsatkichlari. Toshkent, 2022.

2. Global Initiative for Chronic Obstructive Lung Disease (GOLD). Global Strategy for the Diagnosis, Management, and Prevention of Chronic Obstructive Pulmonary Disease. 2023 Report.

3. Xalqaro Sog'liqni Saqlash Tashkiloti (JSST). Havo sifati va sog'liq. Jeneva, 2021.

4. G'afforov M.R., Tursunova D.A. O'zbekistonda respirator kasalliklarning epidemiologiyasi. Tibbiyot nashriyoti, Toshkent, 2020.

5. UNICEF. Bolalar salomatligi va atrof-muhit. O'rta Osiyo hisoboti, 2022.

